

Ігumenскі тракт

№ 34 (49)

МЭР, капелюшы здымаем перад вамі...

Ці гатовы сталічныя ўлады ўшанаваць славу тага папярэдніка?

Сталічная грамадская дэмакратыя сабралася, каб абмеркаваць увекавечанне памяці слава тага мінскага мэра — Караля Чапскага — пэўна, самага вядомага і дзейснага з усіх, што былі ў беларускай сталіцы.

Каб адразу зняць усе пытанні, а хто ж такі Кароль Чапскі і чаму, уласна кажучы, мы павінны яго ўшаноўваць, напачатку варта прыгадаць, што ж зрабіў гэты прадпрыемальны чалавек. Кароль Чапскі кіраваў беларускай сталіцай з 1890-га па 1901 год і працягнуў спадчыну мэр-наватар і надзвычайна добрага гаспадарніка. Дарэчы, Кароль быў каталіком, а прадстаўнікам гэтага веравызнання ў тая часы не дазвалялася займаць высокія пасады. Аднак ён быў адным з самых багатых у сваім асяроддзі, меў добрую рэпутацыю, таму усё-такі атрымаў тэкары высокую пасаду. І яшчэ двойчы перабіраўся на яе.

Калі не ўдалася з казны атрымаць грошы для чарговага новаўвядзення, Кароль... адкрываў свой кашалёк і плаціў.

Род Чапскіх на той час быў пароднены літаральна з усёй Еўропай. Таму Кароль, часам бываючы за мяжой і ведаючы тамашнія дасягненні і цівянінкі, марыў, каб і Мінск стаў горадам на ўзроўні Парыжа, Санкт-Пецярбурга, Варшавы. Усе свае планы і мары адразу імкнуўся ажыццявіць.

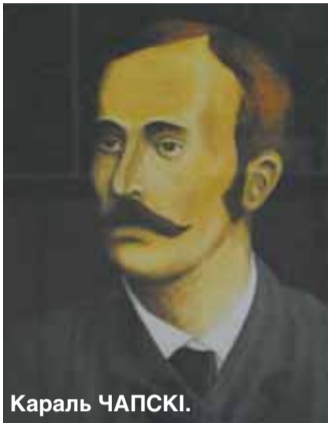
Кароль Чапскі пракаваў першую конку — фурманкі, запрэжаныя коньмі, сталі на рэйкі. Ды і самі вуліцы, цэнтральныя, што ішлі да вакалаў і яго ўласных прадпрыемстваў, мэр зрабіў брукаванымі. Ён з'яўляецца стваральнікам першай мінскай электрастанцыі. Сучасны п'юэраў «Аліварыя» — таксама яго пачынанне, для якога Кароль Чапскі купіў будынак і новае меднае абсталяванне.

Як і сапраўдным еўрапейскім горадам, у Мінску нарэшце з'явілася каналізацыя. Першыя ліхтары, прыкладна 100 штук, у цэнтры сталіцы таксама ўпершыню зазлялі пры Чапскім. Кароль, які быў дбайным гаспадаром, знайшоў, дзе купіць іх на шмат танней.

Прыкмета сапраўднага еўрапейскасці таго часу — гэта спорт. Таму гарадскі галава зрабіў вельмі шмат, каб мінчане сталі спартыўнымі. У Цэнтральным парку імя Горкага (на той час гарадскім садзе) давалі напракат веласпеды — гэта таксама было надзвычай дарагой на той час забавай. Пад суправаджэннем прыёмнай музыкі ў парку сталі працаваць і іншыя спартыўныя секцыі.

Менавіта пры Чапскім было скончана будаўніцтва тэатра імя Янкі Купалы. Мэр паклапаціўся пра тое, каб у горадзе адкрыліся лазні, дабрачыныя сталовыя. Як ні дзіўна, але ўпарадкаваў ён і публічныя дамы. У кожным з іх з'явіўся фельчар, на некалькі дамоў быў адзін урач, які абследаваў і лячыў «начныя матылькі». Кажуць, калі Чапскі памёр, прастытуткі хацелі ўстанавіць яму помнік з золата...

Калі казаць пра іншыя крыніцы папаўнення яго бюджэту, то меў ён і дрэвапрацоўчыя прадпрыемствы, і віна-водачны завод у Станькаве. Мінск на той час быў зусім небагатым. Таму, калі не ўдалася з казны атрымаць грошы для чарговага новаўвядзення, Кароль нярэдка адкрываў... свой

Кароль ЧАПСКІ.

кашалёк і плаціў. Аднак усе тая фінансы, якія горад быў павінен мэру, пасля яго смерці сям'і амаль не вярнулі.

Памёр Чапскі ад сухотаў у 1904 годзе. Пахавалі яго ў сямейнай крыпце ў Станькаве (гэта месца знаходзіцца насупраць сучаснай школы). Аднак крыпта была разбурана, і цяпер там толькі парослы бязрознамі ўзгорак... А вось архітэктар Алег Масліеў адшукаў у ёй расшотку, якую перадаў музею. Такім чынам, месца пахавання слава тага мэра беларускай сталіцы вядомае, але ніяк не увекавечана.

У Цэнтральным парку імя Горкага калісьці была пакладзена пліта з надпісам: «Тут будзе стаць помнік Каралю Чапскаму». Аднак сваё прызначэнне пліта пакуль так і не выканала і таму застаецца пустой...

На п'юэраў «Аліварыя» пра Каралю Чапскага расказваюць падчас дэгустацыі. Аднак памятнай дошкай у гонар заснавальніка завода пакуль не абзавяліся. У Купалаўскім тэатры таксама ведаюць пра ролю слава тага мэра ў адкрыцці іх устаноў, разлічваюць звесткі пра яго змяшчэнні староў іных, што сведчаць пра людзей, якія зрабілі значны ўклад у жыццё тэатра.

На пасаджэнні «круглага стала», прысвечаным Каралю Чапскаму, дырэктар мясцовага гісторыка-культурнага фонду «Ляліва» (Ляліва — герб роду Чапскіх) Іван Гардзеўскі раскажа пра шэрады намер увекавечыць памяць сталічнага мэра. Гардзеўскі прадстаўляе «Мінскі сталічны саюз прадпрыемальнікаў і працадаўцаў». Да гэтай справы падключыліся таксама Беларускі саюз прадпрыемальнікаў, Беларускі фонд культуры, Беларускае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, Беларускі камітэт міжнароднай Рады па помніках і памятных мясцінах, Музей гісторыі горада Мінска, іншыя установы і грамадскія дзеянцы.

Падчас абмеркавання было прапанавана адну з вуліц Мінска назваць імем Каралю Чапскага, зрабіць памятную дошку ў яго гонар, каб устанавіць іх на будынках п'юэраў «Аліварыя» і Купалаўскага тэатра. Таксама ўсталяваць помнік Чапскаму (пліту, барэльеф або шотыцкі іншае) у Цэнтральным парку імя Горкага. Зразумела ж, зрабіць пліту на месцы пахавання Чапскага ў Станькаве.

Калі Кароль Чапскі памёр, прастытуткі хацелі ўстанавіць яму помнік з золата.

На месцы былой электрастанцыі, на рагу новазбудаванага атэля прадулджана шотыцкі накіталт музея, з экспазіцыі якога можна будзе атрымаць пэўныя звесткі пра мэра. Саюз прадпрыемальнікаў плануе ўвесці новую ўзнагароду — «ордан імя Чапскага» — які стануць уручаць не толькі прадпрыемальнікам, але і гарадскім дзеячам.

Гучала думка стварыць паўнаўраўнаважаны мастацкі фільм на тэму жыцця і дзейнасці слава тага мэра (некалькі дакументальных ужо ёсць). А ў наступным годзе, калі будзе адзначана 110 гадоў з дня яго смерці, зладзіць сумесны вялікі баль у гонар Чапскага і Агінскага.

Падаецца, імя Каралю Чапскага было незаслужана забыта ў беларускай сталіцы. Грамадская вырасціла гэта выправіць. Аднак ці гатовы гарадскія ўлады падтрымаць ўшанаванне жыцця і дзейнасці слава тага асобы?..

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.

Ад першай асобы

З ДРАНІКАМІ НЕ ПАСПРАЧАЕШСЯ, або Што зрабіць, каб захаваць жывую спадчыну?

2013 год у Беларусі праходзіць пад знакам «жывой спадчыны». Таму карэспандэнт «Звязды» сустрэлася з загадчыкам аддзела аховы гісторыка-культурнай спадчыны Інстытута культуры Беларусі Алай СТАШКЕВІЧ, каб параваць над тым, што пагражае існаванню нематэрыяльнай спадчыны і што можа яе ўратаваць.

«БРЭНД ПЕРАХОДЗІЦЬ З ПАКАЛЕННЯ У ПАКАЛЕННЕ»

Ала СТАШКЕВІЧ.

— У некага можа ўзнікнуць пытанне: чаму трэба захоўваць нематэрыяльную спадчыну? Таму што гэта адзін з наймагутнейшых ідэнтыфікатараў нашай нацыі. Песня, танец, ежа, касцюм, рамёствы — нішто так не характарызуе нацыянальнае адзінства і не адрознівае нас ад іншых. Возьмем, напрыклад, Італію. Яе сімвалы — спагелі, піца, віно — яе нацыянальная кухня. Таму хацелася, каб і ў Беларусі былі падоўны адметнасці, калі мы хочам захаваць ак народ.

Цяпер у нашай краіне актыўна шукаюць нацыянальны брэнд. Аднак усё тое, што я пералічыла, — гэта і ёсць брэнд. Бо яно закранае духоўны ўзровень і псіхалогію, адлюстроўвае наш менталітэт, усебакова паказвае краіну.

Ні спорт, ні сучасныя выдумкі маркетологаў не з'яўляюцца брэндам. Бо брэнд — гэта тое, што пераходзіць з пакалення ў пакаленне на працягу стагоддзяў. Гэта нельга аспрэчваць. Бо як можа аспрэчвацца жывую песню Беларусі, наша шматгалоссе, нашы дранкі?

СЕНІ — МЕСЦА ДЛЯ ЭКШНА

— У свеце Беларусь ведаюць па абразе вёскі Семежава Капыльскага раёна «Калядныя цыры», які занесены ў Сусветны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Аднак тое, што такая традыцыя захавалася менавіта ў гэтым месцы, невыпадкова. Бо там існуе культурны ландшафт і самі жыхары — кансерватары. Яны працягваюць заставацца ў сваіх традыцыйных дамах, пагонных дварах. Вяскоўцы зрабілі рамонт і працягваюць жыць у іх. Там некалькі такіх вуліц. Калі б не было гэтых пагонных двараў, то і традыцыя не з'явілася б: проста не было б месца для народнага тэатра. Пагонныя двары — гэта калі ўсе гаспадарчыя будынікі і сама хата будуецца ў адзін рад. Пры-

Калі вы з'яўляецеся спадчынікам адметных твораў народнай культуры (рамяства, песні, танца, кухні і інш.), вы можаце запіць анкету на сайце www.livingheritage.by і расказаць пра сваё здольнасці або даць ліст на адрас: 220086, г. Мінск, вул. Каліноўскага, 12. Інстытут культуры Беларусі, аддзел аховы гісторыка-культурнай спадчыны.

чым з хатай іх яднаюць вялізныя сені. У звычайным доме сені могуць змясціць, верагодна, толькі сям'ю. Гэтыя ж велізарныя сені, памерам у 30 метраў, маглі прыналежаць і ўсіх калядоўшчыкаў. Тут і можна было ствараць увес гэты экшн: паказваць дзею цара Максіміліяна і цара Мамаю — добрых і злых сіл.

Дарэчы, знойдзены архіўныя дакументы, у якіх гаворыцца, што ў XVIII стагоддзі яе жыхары выкарыстоўвалі як дваровых у маёнтку Радзівілаў у Нясвіжы. Яшчэ на пачатку XIX стагоддзя ў вёсцы фіксуецца кірмашавыя прафесіі: штуркары (жанглёры), дрэзіроўшчыкі мядзведзюў. Сарод вяскоўцаў былі людзі, якіх бралі ў радзівілаўскі палац. Можна прапанаваць такую гіпотэзу, што калісьці яны выконвалі пэўныя ролі ў пацешных баях на Альбе, якія ладзіў Кароль Радзівіл «Пане Каханку», або дапамагалі ў арганізацыі тэатра Уршулі Радзівіл. Пэўна, яны дзесяці падгледзілі, што не толькі лялікі, але і людзі могуць выконваць ролі.

Цікава, што абрад «Калядныя цыры» ў свой час забаранялі, але ў 1996 годзе яго аднавілі. І не выпадкам клубных работнікаў, а дзякуючы самім носьбі-

там — маладым механізатарам, такім, як Рыгор Піманав. Яны вырашылі, што ёсць традыцыя, якую шмат хто ішчэ памятае, і аднавілі яе.

У гэтай вёсцы існуе і ўнікальнае ткацтва, якое мае архаічныя рысы і практыкуецца цяпер. Захаваўся выключна цікавая традыцыйная ежа, прычым не адна-дзве стравы, а цэлая сістэма: і святочныя, і будзённыя. Дзякуючы падтрымкай спонсараў нядаўна выдадзена кніжка «Традыцыйная ежа Семежава».

ВЕЛЬМІ ПАТРЭБНА ДЗЯРЖПРАГРАМА!

— Праўда, мы маем усяго некалькі вёсак, як Семежава, якія могуць самастойна падтрымаць сваю народную культуру. Іншым пагражае знікненне. Таму цяпер неабходна дзяржаўная праграма па захаванні нематэрыяльнай спадчыны. Бо такая спадчына — з'ява вельмі далікатная і залежыць ад многіх фактараў. Яна ставіцца пад пагрозу знішчэння тады, калі знішчаецца агра-ландшафт, традыцыйная архітэктура, што можна назіраць сёння. Мала ў якіх вёсках засталася традыцыйнае жыллё. У асноўным на яго месцы будуецца сучасныя катэдры, безадносна да тых вялікіх традыцый, якія ёсць на Беларусі, разрываюцца ландшафтныя зоны, дзе адбываліся тая або іншы падзеі. Гэта імякненне да ўніфікацыі і глабалізацыі ўсёй нашай культурнай прасторы вельмі негатыўна ўздзейнічае на існаванне нематэрыяльнай спадчыны.

Ёсць элементы, якім пры невядомых затратах нічога не пагражае. Я маю на ўвазе традыцыйную ежу. Калі да яе з розумам ставіцца, яна можа выкарыстоўвацца і ў сучасным рэстаранным бізнесе. Гэта наша адметнасць. Яна прыжыццё сёння — адкрываюцца рэстараны нацыянальнай кухні. Або рэлігійныя цырымоніі: напрыклад Будслаўскі фест ці Жыровіцкая пілігрымка — гэта складана разабраць, бо яно на ўзроўні самасвядомасці. Людзі будуць захоўваць іх яшчэ вельмі доўга. Аднак многія рамеснікі, абрадаўцы, песенныя, танцавальныя практыкі працуюць больш уважлівага стаўлення і, магчыма, спецыяльнай праграмы падтрымкі і фінансавання.

Песня, танец, ежа, касцюм, рамёствы — нішто так не характарызуе нацыянальнае адзінства

ЗАЎСЁДЫ АНЛАЙН...

— Праца па падтрымцы нематэрыяльнай спадчыны ў нашай краіне ўжо вядзецца. Для гэтай мэты ЮНЕСКА, па просьбе Беларусі, выдзеліла грант, разлічаны на два гады. У рэгіёнах створаны спецыяльныя камісіі, у якіх ўвайшлі эксперты, метадысты, самі носьбіты пэўных традыцый. Яны ездзілі па сваёй мясцовасці, гутарылі з людзьмі і склалі перапісны спісы. Некаторыя элементы з іх сталі вылучаць на ўключэнне ў дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў. Ствараецца база даных усёй нематэрыяльнай культурнай спадчыны нашай краіны. Адлюстраваннем працы стаў сайт, які так і называецца — «Жывая спадчына» (www.livingheritage.by).

З'явіўся тэрмін нематэрыяльнай культурнай спадчыны, і быў прызначаны сам факт яе існавання.

Асноўны палажэнні Канвенцыі ЮНЕСКА аб захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны ад 2003 года, якую наша краіна таксама падпісала, пераведзены на ўзровень дзяржаўнага заканадаўства аб аховы гісторыка-культурнай спадчыны.

СУПОЛЬНАСЦЬ — ХТО ТЫ?

— Нематэрыяльная спадчына працягвае жыць толькі тады, калі адбываецца яе пераёмнасць. Таму трэба рабіць усё, каб дзеці ведалі, чым жылі іх продкі. І мясцовыя жыхары, і ўлада, і школы, і цэнтры культуры — усё гэта і ёсць супольнасць, якая павінна разам бараніць сваю культуру.

Зразумела, неабходна ўключаць нематэрыяльную спадчыну ў эканамічныя праграмы. Бо, калі вёска жыве і там ёсць моладзь, гэта ўсё не загіне. Але калі вёска памірае і носьбітамі з'яўляюцца толькі людзі стагалага веку, якім больш за 70 гадоў, то варта падключыць штучныя механізмы, іначай шотыць вельмі важнае будзе страчана на працягу 5 гадоў...

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.

Абрад «Юраўскі карагод» у вёсцы Пагост Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці.

Калядны абрад «Конкі» у Давыд-Гарадку Столінскага раёна Брэсцкай вобласці.

Караванца Валяціна Уласік, г. Стоўбы Мінскай вобласці.

Майстар Мар'ян Скрамблєвіч вырабляе музычныя інструменты, г. Гродна.

Жыццёвы абрад «Завітанне барады». Выканаўцы — удзельніцы фальклорнага калектыву «Матрынская спадчына», в. Матрына Ушацкага раёна Віцебскай вобласці.

Шапавальства. Майстры — сям'я Асіпоўскіх: Станіслаў, Марыя і іх сын Уладзімір, в. Пакуцце Дрыбінскага раёна Магілёўскай вобласці.

Акцыя

«ЗЯЛЁНЫ СУБОТНІК» У СЯДЗІБЕ АДАМА ХМАРЫ

Як валанцёры могуць дапамагчы помнікам культуры?

Чырвоная цэгла, разбураныя сцены — нібыта крык аб дапамозе. Палацава-паркавы ансамбль XVIII стагоддзя ў вёсцы Сёмкава рыхтаваўся да з'яўлення. Дапамагалі людзі. Прыехалі з інструментамі, з жададнем працы і сталі прыбіраць сядзібу, рыхтуючы яе да кансервацыі на зіму. Яна аддзячыла, які заўсёды бывае ўдзячна гісторыя за цікавасць да яе. Падчас прыбірання ўдалося знайсці фрагменты пячонкай разной цэгла і старога посуду. І гэта пры тым, што на працягу двух гадоў на тэрыторыі сядзібы ў Сёмкаве вядуцца археалагічныя работы. Усё, што адкрывае гістарычныя сядзібы, потым можна пабачыць у музейнай экспазіцыі, якая знаходзіцца тут. Але ж кожнага, хто дакранаецца да даўніны, чакае свая ўзнагарода.

Сядзіба з часоў Рэчы Паспалітай была пабудавана па жададні мінскага ваводы Адама Хмары. Італьянскі архітэктар Карла Слампані дапамог увавоўчы гэтыя мары. Але стагоддзі не былі літасівыя да будынка, які яны не шкадавалі таго, што стваралі

людзі на радасць сабе і іншым дзеля ўтульнасці сваёй і прыгажосці зямлі, на якой жылі. Цяпер тут вядуцца навуковыя работы: перш чым адраджаць, трэба ведаць, што і які было калісьці. І часам сапраўды не хапае часу і сіл на тое, каб правесці элементарныя работы па добраўпарадкаванні. Тады дарэчы дапамога валанцёраў, адзначыў гісторык і краязнавец Павел Каралёў.

Акцыю «Зялёны суботнік. Востраў скарбаў» наладзілі супрацоўнікі кампаніі «Брытшы Амерыкан Табак» — прыклад таго, як можна не проста ствараць бізнес у краіне, але і прыносіць канкрэтную карысць, дапамагаючы добраўпарадкаваць помнікі культуры. Яшчэ і карысць для сябе: калі сам, сваімі рукамі «памацаў» гісторыю, папрацаваў на будучыню ў кампаніі з калегамі, сябрамі, роднымі, то ўнікае аднасць не толькі працоўная, але і чалавечая. Акрамя таго, датычнасць да сучаснай гісторыі, якая пішацца ў краіне. Такія акцыі сталі ўжо бадай традыцыйнымі для супрацоўнікаў кампаніі.

Сёмкава вельмі чакае любую дапамогу. І нават праца па вызваленні тэрыторыі ад смецця, цаглянай крошкі і зямлі — гэта таксама спроба ўпрыгожыць месца, якое стамілася быць занятым. Крок да таго моманту, калі рукі рэстаўратараў дакрануцца да гэтай засмучанай цэгла. Рэстаўрацыя, згодна з планамі ў сядзібе Адама Хмары, пачнецца толькі ў 2015 годзе. А колькі яшчэ гадоў ды і сродкаў спатрэбіцца на яе рэалізацыю, перш чым мы пабачым будынак зноў прыгожым і абжытым людзьмі! Ён хоча быць карысным людзям, але спачатку людзі могуць прынесці карысць яму. Нават у выглядзе звычайнага добраўпарадкавання яго тэрыторыі.

Ларыса ЦІМОШЫК